

הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל *)
בעל ה"נודע ביהודה"

הספד על הגאון הגדול מו"ה מאיר ב"ר פישל בומסלא

בשעת קבורה יום א' ח"י כסלו בשנת "כה תעלה" בתורה לפ"ק.

מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק אלקים מצא את עון עבדיך, נאלמתי דומי' באין מצח להרים ראש אם מצד עוצם גדולתו וכבוד תורתו ועוצם מעשיו הנפלאים ורוב הרבצת תורתו אשר תלמידיו לרבבות הנה, ואיך אפתח פה לדבר קצת מגדולתו משל למרגניתא דלית בה טימא ואם לעורר לב העם להודיע להם את אשר חסרו, גם בזה חדלתי לדבר כי החסרון ניכר יותר משמש בצהרים ומי עוד לא יראה בעיניו ולבבו יבין את שבר הגדול הזה והלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל ביום הזה ובגדול כזה הכל מרגישין בו, ואיך אדבר אני בהספידו ודומה ח"ו כפוגע בכבודו הגדול והנשא מאוד, ועל כיוצא בו אמר הכתוב בחברי איוב וישאו קולם ויבכו וכו' כי גדל הכאב מאוד הרי כשהכאב גדול מאוד אין דובר דבר, ומעתה היש מכאוב כמכאובינו והכאב גדול מאוד ואיך אדבר דבר זולתי להרים קול בכי כמו שנאמר בדוד ויבך על קבר אבנר ויבכו כל העם והנה לא אמר ויבך על אבנר כי אח"כ אמר הלא תדעו כי שר וגדול נפל בישראל, אבל מתחילה על גדול כזה אין מהצורך להודיע החסרון הגדול שהוא חסר לבני דורו כי הכל יודעין הצדיק אבד לבני דורו אבד ובודאי על זה יכירו כל העם מעצמם, אבל דואג היה להיפך פן יהי' עיקר הבכי על עצמם שידאגו מן הפורעניות אשר מפני הרעה נאסף הצדיק ולא יתנו לב לבכות על כבוד הצדיק לכן הודיע שהוא בוכה על קבר אבנר כלומר על האי שופרא דבלה בעפרא, וכשראה שאין העם מתעוררים על זה התחיל להזכיר שבחו ידיך לא אסורות ויוסיפו כל העם לבכות עליו.

וכך אני אומר במיתת הצדיק הגדול הזה דרופתקא דאורייתא, אשר נשא עול תורה מנעוריו על שכמו ויותר מארבעים שנה הרביץ תורה בישראל. על מה נבכה תחילה, אם על האי שופרא דבלה בעפרא משופריא שופרי דאורייתא דבלה בעפרא, ואם עלינו ועל נפשותינו לדאוג מן הפורעניות בכל אלה לא הי' מהצורך לי לעורר ההספד וכמו שאמרתי ואין דובר דבר, כי גדול הכאב מאוד בלי שיעור ובלי ערך ועלינו יש לומר גם ראשית הפסוק וישאו קולם ויבכו ויקרעו איש מעילו ויזרקו עפר על ראשם השמימה, שראוי לנו לקרוע בגדינו ולתת עפר על ראשינו שעלה השמימה הוא הצדיק הראש ב"ד הנ"ל ואנחנו נשארנו יושבי חושך, אהה המאיר המאור הזה, ואולי לזה רמז הכתוב ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון העלו עפר על ראשם חגרו שקים וגו' אמר כי הזקנים שבדור ישבו לארץ דומם, ושלא תתמה הלא לא עת לשתוק כי אגרא דהספדא דלוי' ולכן אמר שלא מן הצורך כי העלו עפר על ראשם פי' על הראש ב"ד שלהם שנסתלק והצער גלוי ומפורסם ולכן

* הספד זה נרשם על ידי אחד השומעים, כתב-היד היה בסמינר בברעסלוי, כאשר הדפיס הרב שלמה עהרלעך את "מדרש יהונתן" (בילגורייא תרצ"ג) ובו חידו"ת מרבי יהונתן אייבשיץ הוסיף בסוף הספר הספד זה. באוסף כתבי-היד שברשותי העתקה מהספד זה עם מעט שינויים. ענין נוסף שאמר הנו"ב בעת הספידו את רבי מאיר מביא רבי אלעזר פלעקלס בספרו "עולת חודש" השלישי דרוש י"ז.

ישבו דומם. ועוד באיזה שבח יתחילו ובאיזה שבח יסיימו בהיות אי אפשר עוצם הפלגה ואמר הכתוב הן אמת שעצם השבר אי אפשר לסיים והחסרון ניכר אבל כלו בדמעות עיני חמרמרו מעי נשפך לארץ כבדי על שבר בת עמי, שלא הכל ישכילו לדאוג מן הפורעניות ומפני הרעה נאסף הצדיק.

כן אנכי דובר שהי' לי לישב ולירום כי במה אפתח ראשון, אם בהפלגת שבחו על עוצם תורתו אשר הרביץ בישראל יותר מארבעים שנה, שהי' יושב בישיבה ותמיד נאספו אליו מאות תלמידים לשמוע תורה מפיו אשר תורה וגדולה במקום אחד בריבוי המופלג הזה לא נמצא כ"א בכמה דורות. ואם מצד שכלו הזך כעצם השמים לטוהר ולא מעדו אשוריו מדרך שכל הישר תמיד, ואם מצד רובי תורתו ועוצם התמדתו מנעוריו עד עתה קיים בעצמו אדם כי ימות באהל לא פסקה ממנו ישיבה אפי' בחלישת כחו, ואם מצד מיעוט שינה כל ימיו הי' עוסק בתורה בלילה וחוט של חסד הי' משוך עליו ביום, ואם מצד מיעוט שחוק לא ראה אדם אותו ממלא פיו שחוק כלל, אם מצד מיעוט תענוג תמיד, ואם מצד שארי מעלות חכמתו ועצתו כאשר ישאל איש בדבר אלקים, ואם מצד גדול הדור כמוהו שהי' גדול בחכמה ובמנין ונשמע לקטן כמוני והי' נוהג בכבוד ואימה כתלמיד היושב לפני רבו ועליו אמרו חכמו"ל אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, אשרי לגדול הדור ששמע לקטן ושפל כמוני, אשר בשביל כל אלה אשתקיל מלולי לגמרי וכמעט שלא הי' לי פתחון פה להתחיל עליו במילי דהספדא רק לאמר קראו למקוננות ותבאנה ותשאנה עליו נהי כי עלה המות בחלונינו כי כמו שהחלון מביא אור לבית, ואם יסתם החלון ישאר בבית חושך, כך עלה מות בחלונינו ונפל המאור הגדול הזה שהי' מאיר לנו בתורתו ונסתם ונחשך אור עינינו ואין בי כח להספידו כראוי וטובה השתיקה, אבל מן השמים התרו בי להספידו ולולא זאת לא הייתי יודע מה אדבר ומה אומר עליו, אבל הודיעו לי בחלומי מן השמים את אשר אני אומר עליו בהספידו, וכיון שאני מוכרח להספידו ושוב אין לי שום בחירה כ"א להגיד כפי כחי ואני מבקש מחילה מכבוד הצדיק הזה אשר מיעטתי בכבודו בודאי בחייו וכמו כן עתה בהספדו.

ואספר לכם מעשה אשר בא אלי בחלום הלילה זה חמשה עשר יום בליל ש"ק ז' כסלו, ואני ישנתי על מטתי ואמרו לי בחלום פסוק זה בישעיה ג' כי הנה האדון ד' צבאות מסיר מיהודה ומירושלים כל משען לחם וכל משען מים, והנה האמת אגיד כי לא אמרו לי קרא הזה כדכתיב אבל אמרו לי הנני מסיר כל משען לחם, ונבהלתי מאוד בחלומי אבל עם כל זה לא התעוררתי משנתי אבל הייתי משתומם על המראה ושאלתי מה הוא משען לחם, ואמרו לי וכי לא ידעת פרושו של משען לחם היא לחמה של תורה, ואמרו לי הפסוק עמוס ח' ושלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כ"א לשמוע דבר ד', ודע כי ר' מאיר ימות, ובשעה שתספיד אותו תאמר עליו המקרא הזה. ויתר הדברים אשר ראיתי בחלומי לא אגלה, והמשכיל יבין כי אי אפשר לי לפרש והחי יתן אל לבו שצריכין אנו לרחמי שמים ולשוב בתשובה שלימה. ומעידין כל בני ביתי כי התעניתי ביום שבת זה וביום א' שלאחריו. ועתה אני מסופק על איזה פסוק אמרו לי בחלומי שאומר עליו בעת ההספד אם על הראשון שהוא בישעיה אם על האחרון שהוא בעמוס לכן צריך אני לומר על שניהם.

הנה חכמו"ל פירשו על פסוק זה בחגיגה (דף י"ד ע"א) משען אלו בעלי מקרא משענה אלו בעלי משנה ע"ש עד שנושאים לדור בעבורו למעלה עכ"ל הגמ', והנה אחי ורעי הלא רוב שבחות הללו וכמעט כולם נמצאו בצדיק הזה ועליו הי' נשען כל בית ישראל לכן ראוי

לנו להפליג בריבוי בכי ובתחנונים והנה די שהודיעוני שהצדיק הזה הי' משען ומשענה לכל בית ישראל הן גם בבית שלם העומד בשלימות אם ניטל אחד מאבני היסוד יש לדאוג על קלקול הבית אבל לא בשביל חסרון אבן אחד יפול כל הבית שלם, וברישא רק יש לדאוג שיעלה בקעים בהכתלים אם לא יתקנו היסוד וכיון שכל הבית בריא ניקל לתקן אותו, אמנם לא כן בית שנטו כתליו ליפול וכולו נשען על העמוד, אם ינטל העמוד הזה אזי הבית בסכנה גדולה וקרוב במאוד ליפול אם לא יסמכוהו מהר בכמה עמודים כי שוב לא יספיק עמוד אחד. ועתה אחי ורעי אנחנו וקהילתנו הוא הבית שנוטים כתליו ליפול, ננעלו שערי הפרנסה אין שום מו"מ ולא מחי'. עול המס, עול הגליות ועול שפלות היהודים מתרבה, ויש עלינו מקטרגים רבים, והי' לנו משען ומשענה בזכות הצדיק הזה שהקב"ה נתן חינא בעיני האומות לסבול אותנו בארצם כי גרים אנחנו בארץ לא לנו זו היא המשענה מעט שהי' לנו, ומעתה שניטל העמוד הימיני הצדיק הזה אשר עליו נוכל לומר בצלו נחי' בגוים יש לנו לדאוג מפילת הבית כי כבר עברו ראשנו פורעניות הרבה, לכן לכו ונשובה אל ד' ישוב ירחמנו ויקרע רוע גזר דיננו ולא יבוא פרץ ברחובותינו.

הנה יש לדקדק בפסוק שאמר משען ומשענה שהיא כפל לשון הראשון לשון זכר והשני לשון נקבה, והנה חכמו"ל אמרו ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, והנה הדברים כפשטן כי היכל ד' המה וכל צדיק הוא משכן השכינה והשכינה שורה על הצדיק וכאשר אבד הצדיק אז מלבד ההפסד הגדול שאבדנו זכות הצדיק ג"כ ההפסד שנסתלקה השכינה כי נחרב מקום השכינה ומיתת הצדיק היא שריפת בית אלקינו ממש ואוי לנו שנחרב ביה"מ בימינו לעינינו וזה משען הוא הצדיק עצמו ומשענה היא כנסת ישראל שהשכינה נסתלקה.

עוד גלע"ד פירוש משען ומשענה, דהנה בגמרא ר"ה אמרו ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, ובירושלמי אמרו ששקולה מיתת צדיקים יותר משריפת בית אלקינו ואמר הירושלמי הנני יוסף להפליא העם הזה הפלא ופלא וכו' עד ובמיתת צדיקים אומר ג' פעמים פלא עכ"ל הירושלמי, ואומר אני אף שהיה אבל גדול באותו יום שחרב ביה"מ שחשכו עינינו מרוב הצרות, עם כל זה לימוד התורה נמשך כמקודם שכבר גלו לבבל החרש והמסגר קודם חורבן המקדש והרביצו תורה בבבל, ורוב התורה היתה בבבל מקודם החורבן ואחר החורבן באו הכל שם כי לא נשארו רק כורמים ויוגבים שהם עובדי אדמה והשאיר את גדלי' בן אחיקם לתת להם שארית בארץ הגם שהי' גדלי' צדיק וגדול בתורה אך לא הי' יכול להרביץ תורה ברבים כי כל התלמידים היו הולכים אל החרש והמסגר אבל ודאי שעל צדיק גדול כגדלי' היתה השכינה שורה ועל כזה אמרו ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו ולא יותר אבל הצדיק השורה במקום תורה שרבו התלמידים ורבים שתו מי בארו מים חיים כמו הצדיק הגדול הזה הנה הוא בודאי משכן שכינה כמו כל הצדיקים נוסף ע"ז שהוא משכן תורה ארון הקודש אשר בו הי' לוחות העדות ובמיתתו הוכפלו הצרות סילוק שכינה ושבירת הלוחות לכן קשה מיתתו יותר מחורבן בית אלקינו וע"ז נאמר אלה פקודי המשכן משכן העדות נגדעו ונשברו לוחות העדות היא התורה הקדושה, והנה ביה"מ הוא לשון זכר וכמו שנאמר בית מקדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו הרי לשון זכר והתורה היא לשון נקבה התורה הזאת ולכן אמר הנני מסיר כל משען הוא לשון זכר על חורבן ביה"מ ומשענה היא לשון נקבה על סילוק שפע התורה.

עוד ג"ל ע"פ מה שאמר הרב הגדול על הפסוק ואבדה חכמת חכמיו ובינת גבוניו

תסתתר, דה"ל לומר ואבדו חכמיו כיון שבמיתת צדיקים הכתוב מדבר, ואמר המנוח שבעוד הרב קיים הוא מאציל לתלמיד מאורו ומשפיע בו שפעת חכמת התורה וע"י השפעתו נעשה התלמיד כולו מוכשר לקבל טהרה ותורתו משתמרת בקרבו ובמיתת הרב פוסק אותו שפע מן התלמיד ואפי' מה שכבר למדו רבו אינו משתמר בלבו עוד, וזה ואבדה חכמת חכמיו אפי' החכמה שלמדה כבר ונתחכם כבר נאבד ממנו במיתת רבו, ואולי כפל הלשון ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר קאי חד על מיתת הרב וחד קאי על בינת התלמיד שמסתתר מהתלמיד אפי' מה שלמד. ומעתה אני מפרש לפי דרך זו משען ומשענה, כי ידוע שהרב הוא המשפיע והתלמיד מקבל השפע ממנו והמשפיע נמשל לזכר והמקבל השפע נמשל לנקבה וזה הנה ד' צבאות מסיר מיהודה כל משען שבמיתת החכם הוסר המשען שהוא המשפיע מלבד שאין השפעתו מחדש אלא שהוסר ג"כ המשענה היא הבנת התלמיד מה שכבר נכנס בלבו, וע"ז יש לתלמידי הרב הזה להתאבל ביותר מכל העם ולהתמרמר ביותר ופשיטא שצריכין לקרוע עליו בגדיהם לכבודו בשעת ההספד.

והנה בארתי לכם שהוכפלו הצרות במיתת הרב הגדול הזה, חורבן ביה"מ הצדיק ושבירת הלוחות התורה שנשתכחה מישראל, ועל איזה יש להתאבל ביותר בודאי על התורה שמשתכחת, ובפרט דורות הללו יתמי דיתמי זה חכמים מתמעטים, וזו כוונת הפסוק השני שאמרו לי בחלומי הנה ימים באים נאום ד' אלקים ושלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כ"א לשמוע דבר ד', ורמז זה על מיתת צדיקים החכמים הגדולים שהמה היו משפיעים שפע הטוב ושובע הגוף ושובע הנשמה ועתה במיתת הצדיק בטל השפע ונחרב ביה"מ ונשתכחה התורה ולמען דעת על איזה יש להתאבל ביותר אמר הכתוב לא רעב ללחם ולא צמא למים רמז לביה"מ שבו הי' מקריבין לחם אשה לד' וניסוך המים, כ"א עיקר הצער על הרעב לשמוע דבר ד' זו הלכה ברורה ובפרט בדור הזה שדבר ד' יקר מאוד ואבדנו את הצדיק הזה אשר השפיע שפע תורה ביותר, לכן לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף וירפאנו, וזכות הצדיק הזה תעמוד לנו לקיים בנו כל חכמי ישראל ולהשפיע בתוך קהלתנו הטוב ולתת לנו מחי' בארץ עד נזכה לשוב למקום מקדשנו וערבה לד' מנחת יהודה כימי עולם, ולהצדיק הזה אני אומר לך ותנוח במנוחה שאין לה קץ ותכלית ולהנות מזיו השכינה ולילך מחיל אל חיל עד תזכה ותעמוד לגורלך לקץ הימין במהרה בימינו אמן.

ההבדל בין מצוות בני נח למצוות שישראל מצווים עליהן, אינו רק בין ז' המצוות לתרי"ג, אלא הן מובדלות ביסודן. כי שבע המצוות מושתתות על חביבות האדם שנברא בצלם ולכן אין בז' המצוות חוקים שהם למעלה מן השכל. ואילו המצוות שנצטוו בני ישראל, הם זכו להן והן מושתתות על חביבות ישראל שנקראו בנים למקום, ולפיכך ישנן במצוות התורה לישראל חוקים העולים על השכל האנושי, ומושתתות על הברית שבין הקב"ה לישראל כבנים לבין אביהם שבשמים.

הגאון רבי יחזקאל סרגא זצ"ל